

İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Değişkenlere Göre İncelenmesi

Hilmi DEMİRKAYA *

Esra ÇAKAR **

Öz

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Burdur İl merkezindeki ilköğretim yedinci sınıflarında öğrenim gören dokuzyüz kırksekiz öğrenci, örneklemini ise evren içerisinde seçilen yüzseksen sekiz öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada Özdemir (2005b) tarafından geliştirilen ve $\alpha=0.78$ bulunan "Eleştirel Düşünme Ölçeği" kullanılmıştır. İstatistiksel analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre: (1) Öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark olmadığı, (2) Öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri ile öğrenim gördükleri okul arasında anlamlı bir fark olmadığı, (3) Öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri ile sosyal bilgiler dersi başarı puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Düşünme, eleştirel düşünme, eleştirel düşünme becerileri, sosyal bilgiler, ilköğretim okulu

¹ 31 Mayıs 2013 tarihinde elektronik olarak yayımlanmıştır.

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi, hilmi.demirkaya@gmail.com

** Arş. Gör. Esra ÇAKAR, Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, esra.cakar@ege.edu.tr

An Evaluation of Critical Thinking Skills of Seventh Grade Primary School Students According to Variables

---

Abstract

The purpose of study is to determine seventh grade students' critical thinking skills in terms of some variables in course of Social Studies. This research was designed according to survey method. In the research, "Critical Thinking Scale" developed by Özdemir (2005b) is used ($\alpha = 0.78$). It's found that; (1) There is no significant difference between levels of students' critical thinking skills and students' gender, (2) There is no significant difference between levels of students' critical thinking skills and students' schools, and (3) There is statistically a significant difference on levels of students' critical thinking skills and students' scores at lesson of Social Studies.

Key words: Thinking, critical thinking, critical thinking skills, social studies, elementary school

Giriş

Eleştirel düşünme, sosyal bilgilerin çok eskiden beri varolan ana hedeflerinden birisidir. Bu bağlamda 1937 yılında Amerikan Ulusal Eğitim Birliği, Eğitim Programları Komisyonu tarafından yayınlanan raporda yer alan, “Tüm gençlerin mantıklı ve akılcı düşünme yeteneklerini geliştirmeye, düşüncelerini ifade edebilmeye, anlayarak okuma ve dinleme becerilerine ihtiyaçları vardır.” ifadesi ile ele alındığı görülmektedir. Bu rapora paralel olarak 1942 yılında Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi tarafından yayınlanan raporda, eleştirel düşünme ana tema olarak ele alınmış (Hales, 1999) ve daha sonraki yıllarda sosyal bilgiler öğretiminin temel özelliklerinden biri olarak görülerek öğrencilerin eleştirel düşünmeye teşvik edilmesi vurgulanmıştır (Beyer, 1988; National Council for the Social Studies [NCSS], 1997). Eleştirel düşünme üzerine yapılan araştırmalar ise son 30 yıldan bu yana hızla artarak, günümüzde eğitim programları içerisinde önemli bir yere oturmuştur. Bu çalışmalar incelendiğinde eleştirel düşünme becerilerinin eğitim ortamında kullanılması ve öğretilmesiyle ilgili olumlu sonuçlar elde edildiği görülmektedir (Güzel, 2005; Kurnaz, 2007; Leming, 1998; Özdemir, 2005a; Semerci, 2003; Şahinel, 2001). Bu nedenle eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılmasının eğitim programlarının hedefleri arasında olması gerektiği düşünülmektedir (Akbiyık, 2002).

Fakat hâla pek çok sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme ya öğretilmemekte ya da çok az değinilmektedir (Gelen, 1999; Munzur, 1999; Seferoğlu ve Akbiyık, 2006). Bununla birlikte eleştirel düşünmenin öğretilmesinde birtakım engel ve güçlüklerin olduğu görülmektedir. Bu engel ve güçlükler, hata ve yanlış yapmaktan korkma, bağımsız düşünememe, aşırı güvensizlik, dikkat eksikliği, amacı yakalayamama ve düşünmeye direniş gibi örnekler verilebilir (Carin ve Sund, 1985; Baker ve Delmanico, 1999; Goodlad, 1984; Kökdemir, 2003; Leming, 1998; Semerci, 2003; Westwood, 1993).

Sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünmeyi desteklemeye yönelik çabalar, öğretmenlerin eleştirel düşünmenin ne olduğunu, niçin önemli olduğunu ve sınıfta nasıl kullanılacağını öğrenmedikleri sürece başarısız olacağı belirtilmektedir (Patrick, 1986). Bu noktada öncelikle eleştirel düşünmenin tanımının yapılması yararlı görülmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde eleştirel düşünmenin farklı tanımlarına rastlanmaktadır. Bu tanımlar incelendiğinde eleştirel düşünme, bireylerin neye inanacaklarını ve ne yapacaklarına karar verme süreci (Ennis, 1993) ve bu karar verme sürecinde mantıklı, amaçlı ve yansıtıcı düşünme yolu ile (Rudd, 2007)

bilgiyi toplama, değerlendirme ve etkili biçimde kullanma becerisi (Beyer, 1988) olarak tanımlanabilir.

Watson ve Glaser (1980), McPeck (1981), Facione (1990), Boychuck Duchscher (1999) ve Simpson ve Courtney (2002) gibi eleştirel düşünme kuramcılarının çoğunluğu eleştirel düşünmenin analiz, değerlendirme ve sonuç çıkarma süreçlerini içerdiğini ifade etmektedirler. Aynı zamanda, Bitner ve Tobin (1998) eleştirel düşünmenin merkezinde yorumlama, açıklama ve öz-düzenlemenin olduğunu belirtmektedirler (Akt: Edwards, 2007).

Eleştirel düşünme, açık ve mantıklı düşünebilme yeteneği ya da yansıtıcı ve bağımsız düşünme yeteneği olarak tanımlanabilir. Eleştirel düşünme becerileri, mantık hatalarının ortaya çıkarılmasında ve farklı bakış açılarını desteklemede, problem çözme ve bilgi edinmede kullanılabilir (Lau, 2003).

Eleştirel düşünme yargılamaya dayalı delil, kavramsallık, yöntem, doğru ölçüt ya da kavramsal düşüncenin bir açıklaması olmasının yanında yorumlama, analiz, değerlendirme ve sonuç çıkarmayı doğuran öz-denetimli karar verebilmeyi de amaçlamalıdır. Bu anlamda, eleştirel düşünme eğitimde zihinsel önyargılardan arınmış bir özgürleştirici güç ve bireyin kişisel ve toplum yaşamında güçlü bir kaynak oluşturmaktadır (Facione, 1990). Bu bağlamda, eleştirel düşünme pek çok açıdan önemli görülmektedir.

Siegel (1988)'e göre, eleştirel düşünmenin önemi, diğer bireylerin düşüncelerine saygı göstermeyi gerektirmesi, bireylerin yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda yaşamlarında izledikleri yollar ve seçimlerde kendine güvenen bireyler olarak yetiştirilmesinde önemli bir rol oynaması ve demokratik toplumlarda karar verebilen bireyler yetiştirilmesine yardımcı olması olarak belirtilmektedir (Akt: Norris, 1989).

Eleştirel düşünmenin önemli görülmesinin diğer bir nedeni ise, öğrenme sürecini daha anlamlı hale getirmesi ve daha tatmin edici sonuçlara ulaşılmasını sağlamasıdır. Çünkü eleştirel düşünmede öğrenciler pasif değil, aktif katılımcılara dönüşürler. Bireylerin iş yaşamında daha etkili ve verimli olabilmeleri için, bireyleri bu duruma hazırlar. Bir sorun ya da problemi farklı bakış açıları ile değerlendirebilme olanağı sunar ve bu yüzden mantıklı karar vermeyi destekler. Benzer şekilde, eleştirel düşünme sorumlu bir vatandaşlığa katkıda bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak, eleştirel düşünmenin bireylerin seçimlerde oy kullanırken ve kamuyu ilgilendiren sorunlara yaklaşırken çözümleyici olmalarını sağlaması verilebilir (Sharma ve Elbow, 2000).

Beyer'e (1988) göre eleştirel düşünme becerileri, kademeli olarak eleştirel düşünme becerilerinin uygulandığı ve bunu izleyen konular için özenle hazırlandığı ve transfer edildiği ardışık olarak bir ya da daha fazla derste (fen bilgisi, dil, güzel sanatlar, sosyal bilgiler vb.) uygulanabilir. Beyer'in (1988) belirlediği başlıca eleştirel düşünme becerileri şunlardır:

1. Doğrulanabilir gerçekler ile değer iddialarını birbirinden ayırt edebilme,
2. İlişkili bilgi, iddia ve nedenlerle ilişkisiz olanları birbirinden ayırt edebilme,
3. Bir ifadenin gerçeğe dayalı doğruluğunu belirleyebilme,
4. Bir kaynağın güvenilirliğini belirleyebilme,
5. Belirsiz iddia ve tartışmaları tanımlayabilme,
6. Uygun bir şekilde tanımlanmamış varsayımları tanımlayabilme,
7. Önyargıları sezebilme,
8. Mantık hatalarını tanımlayabilme,
9. Mantık yürütmede mantık tutarsızlıklarını görebilme,
10. Bir iddia ya da tartışmanın gücünü belirleyebilme.

Eleştirel düşünmenin tanımı göz önünde tutulduğunda karar verme sürecini etkileyen önemli bir özellik olarak düşünülmektedir. Çünkü gelen bilgilerin ne olduğuna dair bir çözümlenmenin yapıldığı bir süreç olarak tanımlanan eleştirel düşünmenin (Chaffee, 1994), belirsizlik durumlarında da karşılaşılan farklı bilgileri yorumlama ve kullanma becerisi yaratması beklenmektedir (Kökdemir, 2003). Bu nedenle, eleştirel düşünme eğilimleri yüksek olan bireylerin belirsizlik durumlarında karar verirken kendilerine verilen bilgilerin daha fazlasını kullanmaları ve eleştirel düşünme eğilimi düşük olanlara kıyasla daha mantıklı karar verme yöntemlerini seçmeleri beklenmektedir (Kökdemir, 2003).

Ülkemizdeki eğitim sistemine özellikle de sosyal bilgiler öğretimine yönelik eleştirilerin bazıları, ezbere dayalı olması, öğretmenin merkezli olması, eleştirel düşünmeye ve düşünceleri ifade etmeye yeterince olanak tanımaması şeklinde belirtilmektedir (Demir, 2006). 2005 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde, ele alınan en köklü değişikliklerden birisinin eleştirel düşünmeye daha fazla yer vermesi olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, öğretmenin merkezli ve öğrencinin sadece bir "kayıt cihazı" gibi görüldüğü geleneksel bir eğitimden, öğrencinin merkeze alındığı ve dolayısıyla öğrenme ortamlarının öğrencinin ihtiyaç ve ilgisine göre hazırlandığı, öğretmenin rehber olarak görüldüğü bir yaklaşıma geçilmiştir. Ayrıca, bu programlarla birlikte öğrencilerin eleştirel ve özgün düşünme, iletişim, problem çözme, araştırma, karar verme, girişimcilik ve bilgi teknolojilerini kullanma becerilerinin

geliştirilmesi de hedeflenmiştir (Yaşar, Gültekin, Türkan, Yıldız ve Girmen, 2005; Gömleksiz, 2005; Kiroğlu, 2006).

Ancak, her ne kadar öğretim programında eleştirel düşünme becerilerine yer verilmiş olsa da çeşitli nedenlerle uygulamada problemlerle karşılaşmaktadır (Arslan ve Özpınar, 2008). Eleştirel düşünme becerilerinin öğretilmesinde en önemlifactör öğretmen olarak görülmektedir (Ennis, 1991; Walsh ve Paul, 1998). Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerine yönelik etkinlikleri uygularken karşılaştıkları en sık problemler, etkinliklerin öğrenci seviyesine uygun olmaması, araç-gereçlerin yetersiz olması, zamanın yetersiz kalması, öğrencilerin ön plana çıkma isteklerinin dersin disiplinini bozması, öğrencinin arkadaş çevresinden kaynaklanan olumsuzlukların derseyansması, ailenin ekonomik problemlerinin öğrenciyi olumsuz etkilemesi olarak belirtilmektedir (Yağcı, 2008; Kaya, 1997). İlgili alanyazın incelendiğinde, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin sahip oldukları eleştirel düşünme becerileri üzerine yapılan akademik çalışmaların istenen düzeyde olmadığı görülmektedir.

Bununla birlikte eleştirel düşünme becerileri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, eleştirel düşünme becerilerinin eğitim ortamında kullanılması ve öğretilmesiyle ilgili olumlu sonuçlar ortaya konulduğu görülmektedir (Leming, 1998; Şahinel, 2001; Akınoğlu, 2001; Semerci, 2000). Eleştirel düşünme becerilerinin yeniliklerin takip edilmesinde, olaylara farklı açılardan bakılmasında, sorunlara alternatif çözümler bulunmasında, öğrenmenin kalıcılığını arttırmada (Güzel, 2005), bireylerin başarılarını arttırmada (Akınoğlu, 2001; Astleitner, 2002; Akbıyık, 2002) ve derse ilişkin olumlu tutumlar geliştirmede (Akınoğlu, 2001) Sosyal Bilgiler dersine olumlu katkılar sağladığı belirtilmektedir. Bu bağlamda, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin araştırılması önemli görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, 2009-2010 akademik yılında ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerindeki eleştirel düşünme becerilerini çeşitli değişkenler (cinsiyet, öğrenim gördükleri okul, sosyal bilgiler dersi akademik başarısı) açısından incelemektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerindeki eleştirel düşünme becerilerinin belirlenmesi ve çeşitli değişkenlerin öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri ile ilişkisini incelendiği için ilişkisel tarama modelinde desenlenmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya

da halen var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaç edinen araştırmalar için uygun bir modeldir (Karasar, 2006).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Burdur İl merkezinde yer alan ilköğretim okullarının yedinci sınıflarında 2009-2010 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören toplam 948 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme, Burdur il merkezindeki ilköğretim okullarından oranlı eleman örnekleme yöntemiyle belirlenmiş üç okulun (Gazi İlköğretim Okulu, Suna Uzal İlköğretim Okulu ve Turan İlköğretim Okulu) yedinci sınıflarında öğrenim gören 188 öğrenci olarak tespit edilmiştir. Bu okullardan Gazi İlköğretim Okuluna daha çok yıllık gelir düzeyleri yüksek ailelerin ve üst düzey bürokratların çocukları devam ederken (%29,8), Suna Uzal İlköğretim Okulu'na daha ziyade anne-babası memur olan çocuklar (%62,2) ve Turan İlköğretim Okulu'na ise sosyo-ekonomik düzeyi düşük, çoğunlukla düzenli bir işi olmayan ailelerin çocukları (%8) devam etmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada tanımlanan alt problemlere cevap aramak amacıyla Özdemir (2005b) tarafından geliştirilen ve Cronbach-alpha analizine göre, ölçekteki maddelerin güvenilirlik katsayısı .78 olarak belirlenen "Eleştirel Düşünme Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek, araştırma uygulamasından önce 90 kişiden oluşan ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerine uygulanmış ve Cronbach Alpha değeri .81 olarak tespit edilmiştir. Asıl uygulamada ise Cronbach Alpha değeri .72 olarak belirlenmiştir. 30 maddeden oluşan "Eleştirel Düşünme Ölçeği" eşit aralıklı 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçekteki her bir maddenin karşısında "Tamamen Katılıyorum (5)", "Katılıyorum (4)", "Kararsızım (3)", "Katılmıyorum (2)", "Hiç Katılmıyorum (1)" yer almıştır. Öğrencilerin Akademik Başarı Puanları 2009-2010 öğretim dönemi yılsonu Sosyal Bilgiler dersi karne notları esas alınarak belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, 2009-2010 eğitim-öğretim yılının ikinci (bahar) dönemindedir. Katılımcılardan elde edilen veriler, SPSS 13.00 programında gerekli istatistiksel analizler yapılmıştır. Öğrencilerin eleştirel düşünme beceri düzeylerini belirlemeye yönelik "ortalama ve "standart sapma" hesaplanmıştır. Ortalamaların yorumlanmasında ölçeğin seçenekleri ve puan sınırları, "Hiç Katılmıyorum 1.00-1.79"; "Katılmıyorum 1.80-2.59";

“Kararsızım 2.60-3.39”; “Katılıyorum 3.40-4.19” ve “Tamamen Katılıyorum 4.20-5.00” olarak alınmıştır (Özdemir, 2005b).

Araştırmanın istatistiksel analizlerine başlamadan önce araştırmanın örnekleminin normal dağılım göstermediğine basıklık ve çarpıklık değerleri ile bakılmıştır. Veri setinin, çarpıklık katsayısı 0,614 ve basıklık katsayısı -0,74'tür. Veri setinin normallik testleri veri sayısının 188 olması nedeniyle Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir (Büyüköztürk, 2009). Kolmogorov-Smirnov testinden elde edilen değerler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: *Normallik Testi*

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	p	Statistic	df	p
Eleştirel Düşünme Becerileri	.058	188	.200	.992	188	.397

Bu değerlerin beklenen sınırlar içinde olması üzerine ($p > .05$) varyansların homojenliği test edilmiştir. Varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmiş olup varyansların homojen olduğu belirlenmiştir. Bu incelemeler doğrultusunda parametrik testlerin kullanılabilmesi için gerekli varsayımların karşılandığı söylenebilir. Bu bağlamda, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin cinsiyete göre farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemeye yönelik t-testi ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin öğrenim gördükleri okul türüne, ailelerinin gelir düzeyine ve sosyal bilgiler dersi akademik başarı puanlarına göre farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemeye yönelik ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin eleştirel düşünme beceri düzeylerinin cinsiyet, öğrenim gördükleri okul, ailelerinin gelir düzeyi ve sosyal bilgiler dersi akademik başarı puanına göre farklılaşp farklılaşmadığına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri genel aritmetik ortalaması ($\bar{X}=3.30$) olarak bulunmuştur. Bu sonuç, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerine kararsızım düzeyinde katıldıklarını göstermektedir. En yüksek ortalamaya sahip eleştirel düşünme becerisi maddesi ise 3. madde “Anne-babamın söylediği şeylere şüphe duymadan inanırım” olarak belirlenmiştir. Bu ifadenin aritmetik ortalaması ($\bar{X}$

=4.54) bulunmuştur. Bu ifadeye öğrencilerin %72.3'ü (136 kişi) tamamen katıldığını, %16'sı (30 kişi) katıldığını, %7.4'ü (14 kişi) kararsız kaldığını, %2.1'i (4 kişi) katılmadığını ve %2.1'i (4 kişi) hiç katılmadığını belirtmişlerdir.

Bütün eleştirel düşünme maddeleri içerisinde en düşük aritmetik ortalama 20. maddede "Birisini dinlerken genelde, onun ne demek istediğini anlamak istemem" gerçekleşmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması ($\bar{X}=1.64$) olarak gerçekleşmiştir. Bu ifadeye öğrencilerin %63.3'ü (119) kişi hiç katılmadığını, %21.8'i (41 kişi) katılmadığını, %6.9'u (13 kişi) kararsız olduğunu, %3.7'si (7 kişi) katıldığını ve %4.3'ü (8 kişi) tamamen katıldığını belirtmiştir.

1. Alt Problem: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Beceri Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

2.

Tablo 2. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Cinsiyete Göre Farklılığına İlişkin T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Kız	106	80.32	12.07	186	.713	.48
Erkek	82	81.55	11.23			

Tablo 2'de öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulgular yer almaktadır. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=.713$ ve $p=.48$). Erkek öğrencilerin aritmetik ortalamaları ($\bar{X}=81.55$) kız öğrencilerin aritmetik ortalamalarına ($\bar{X}=80.32$) göre daha yüksek bulunmuştur.

3. Alt Problem: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Beceri Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Okul Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Tablo 3. Öğrenim Gördükleri Okula Göre Eleştirel Düşünme Becerisi Ortalamaları

Okul	N	$\bar{X}$	SS
Suna Uzal İ.Ö.O	117	81,28	12,49
Turan İ.Ö.O	15	79,48	10,01
Gazi İ.Ö.O	56	82,73	11,36
Toplam	188	80,86	11,70

Tablo 3 incelendiğinde en yüksek eleştirel düşünme becerileri ortalamasına sahip okul Gazi İ.Ö.O ($\bar{X}=82.73$) olarak belirlenmiştir. Buna karşılık en düşük eleştirel düşünme becerileri ortalamasına sahip okul ise Turan İ.Ö.O ($\bar{X}=79.48$) olarak belirlenmiştir. Tablo 3'de görüldüğü gibi, örnekleme alınan okulların öğrenci sayıları arasındaki fark dikkat çekici düzeydedir. Bunun nedeni, bu

okullara devam eden öğrenci sayısından kaynaklanmaktadır. Turan İlköğretim Okulunda yedinci sınıf düzeyinde sadece 1 sınıf ve 15 öğrenci bulunurken, Suna Uzal İlköğretim Okulu'nda yedinci sınıf düzeyinde 3 sınıf ve her sınıfta ortalama 40 öğrenci bulunmaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Öğrenim Gördükleri Okula Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Gruplararası	178.959	2	89.48	.65	.52
Gruplarıçi	25400.163	185	137.30		
Toplam	25579.122	187			

Tablo 4'te öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin öğrenim gördükleri okula göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulgular yer almaktadır. Analiz sonuçları, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri arasında öğrenim gördükleri okul bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($F(2,185)=.65$, $p<.05$). Başka bir anlatımla, öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, öğrenim görülen okula göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Gruplararası	253.24	2	126.63	.925	.398
Gruplarıçi	25325.88	185	136.90		
Toplam	25579.12	187			

Tablo 5'te öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin ailelerinin gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulgular yer almaktadır. Analiz sonuçları, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri arasında ailelerinin gelir düzeyi bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($F(2-185)=.925$, $p<.05$).

4. Alt Problem: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Beceri Düzeylerinin Sosyal Bilgiler Dersi Akademik Başarı Puanları Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Dersi Akademik Başarı Puanlarına Göre Eleştirel Düşünme Becerisi Ortalamaları

Karne Notu	N	$\bar{X}$	SS
Bir	4	77,19	8,72
İki	10	83,60	8,17
Üç	36	83,94	10,14
Dört	76	81,43	12,52
Beş	62	92,00	11,17
Toplam	188	80,86	11,70

Tablo 6 incelendiğinde en yüksek eleştirel düşünme becerileri ortalamasına sahip grup, karne notu Beş (5) olan öğrenciler ($\bar{X}=92,00$) olduğu görülmektedir. Buna karşılık en düşük eleştirel düşünme becerileri ortalamasına sahip grup karne notu Bir (1) olan öğrenciler ($\bar{X}=77,19$) olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Akademik Başarı Puanlarına Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	1772,485	4	443,121	3,406	,010	Üç-Beş*
Gruplarıçi	23806,637	183	130,091			
Toplam	25579,122	187				

(*)Ortalamalar arası farklar .05 anlamlılık düzeyinde belirlenmiştir.

Tablo 7'de öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarı puanlarına göre farklılaşp farklılaşmadığına yönelik bulgular yer almaktadır. Analiz sonuçları, öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri arasında sosyal bilgiler dersi akademik başarısı bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($F_{(4-183)}=3.41$, $p<.05$). Sosyal bilgiler dersi akademik başarı puanları arasındaki farkın hangi başarı düzeyleri arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey Testinin sonuçlarına göre, beş puan ($\bar{X}=92,00$) akademik başarıya sahip olanların aritmetik ortalamalarının, üç puan ($\bar{X}=83,94$) başarıya sahip olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, Burdur İl merkezinde yer alan 3 ilköğretim okulunun yedinci sınıflarına devam eden öğrencilerin sahip oldukları eleştirel düşünme becerileri belirlenerek, eleştirel düşünme becerilerinin öğrencilerin cinsiyetleri, öğrenim

gördükleri okul ve sosyal bilgiler dersi akademik başarı puanına göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, çalışma grubu olarak belirlenen öğrencilere Özdemir (2005b) tarafından hazırlanan ve güvenilirlik çalışması yapılan "Eleştirel Düşünme Ölçeği" uygulanmıştır.

Ölçek maddelerinin betimsel istatistiksel bulguları incelendiğinde, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerine orta düzeyde sahip oldukları anlaşılmaktadır. En yüksek aritmetik ortalama değerini 3. madde "Anne-babamın söylediği şeylere şüphe duymadan inanırım." ifadesi almıştır. Bunda, öğrencilerin içerisinde yetiştikleri kültürel ortamda anne-babaya olan güvenin yüksek olması etkili olabilir. En düşük değeri ise 20. madde "Birisini dinlerken genelde, onun ne demek istediğini anlamak istemem." almıştır. Bunda öğrencilerin birisini dinlerken ya da konuşurken dikkat edilmesi gereken toplumsal kurallardan birisine ilişkin olumsuz bir madde olması etkili olmuş olabilir.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmüştür. Bu sonuç, Özdemir'in (2005b) üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna vardığı çalışması ile paralellik göstermektedir. Özdemir (2005b) çalışmasında cinsiyetin öğrencilerin eleştirel düşünme becerisi üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı şeklinde yorumlamıştır. Ancak Ay ve Akgöl (2008)'ün ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada ise kız öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin okul değişkenine göre anlamlı düzeyde bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma, sosyo-ekonomik özellikleri, anne-baba profilleri birbirinden farklı üç okulda gerçekleştirilmiştir. Ancak, ilgili alanyazın incelendiğinde, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile eleştirel düşünme becerileri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu görülmektedir (Akar, 2007; Mirioğlu, 2002). Ortaya çıkan bu sonuç, Burdur il merkezinde eğitime verilen önem, Milli Eğitim Müdürlüğü ve okullar tarafından yürütülen okuma kampanyası vb. nedenlerin bir sonucu olabilir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri sosyal bilgiler dersi akademik başarı puanları bakımından anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Anlamlı farkın akademik başarı puanları 5 olanlar lehine olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusuyla paralel olarak, ilgili alanyazın incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarıları ile eleştirel düşünme becerileri arasında olumlu bir ilişki

olduğu görülmektedir (Akar, 2007; Aybek, 2006; Kurnaz, 2007). Yani, akademik başarı düzeyi çok iyi olan öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri ile akademik başarı düzeyleri orta olan öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri arasında anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Altun ve Yazıcı (2013) yaptıkları çalışmada, ergenlerin benlik algısı ile akademik başarıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayanılarak aşağıdaki öneriler sunulabilir.

Bu çalışmada, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerine kararsızım düzeyinde katıldıklarını görülmektedir. Bu bağlamda, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler programı incelendiğinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi önemli bir hedef olarak yer aldığı ve buna paralel olarak da kazanım ve etkinliklerin tasarlandığı görülmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005). Ancak öğrencilerin bu becerileri edinmesinde bazı aksaklıklar olduğu söylenebilir. Bu aksaklıkların belirlenmesi ve giderilmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri ile cinsiyete, öğrenim görülen okula ve ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak, ilgili alan yazın incelendiğinde, cinsiyet, öğrenim görülen okul ve ailenin gelir düzeyi, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etki eden önemli faktörler olarak görülmektedir. Bu nedenle, eleştirel düşünme becerileri üzerinde bu tarz değişkenlerin ele alındığı nitel ve nicel araştırmalar yoluyla bu farklılıkların nedenleri belirlenerek en aza indirgenebilir.

Bununla birlikte, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarı puanına göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılığın ortaya çıkmasında ve öğrencilerin başarılarını etkileyen faktörlerin incelenmesi ve sonuçların daha genellenebilir olabilmesi için daha geniş bir çalışma grubu ile araştırma yapılabilir.

Kaynakça

- Akar, C. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde eleştirel düşünme becerileri.* (Yayımlanmamış doktora tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akbıyık, C. (2002). *Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Akinoğlu, O. (2001). *Eleştirel düşünme becerilerini temel alan Fen Bilgisi öğretiminin öğrenme ürünlerine etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Altun, F. ve Yazıcı, H. (2013). Ergenlerin benlik algılarının yordayıcıları olarak akademik öz-yeterlik inancı ve akademik başarı. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 21(1), 145-156.*
- Arslan, S. ve Özpınar, İ. (2008). Öğretmen nitelikleri: İlköğretim programlarının beklentileri ve Eğitim Fakültelerinin kazandırdıkları. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 2(1), 38-63.*
- Astleitner, H. (2002). Teaching critical thinking online. *Journal of Instructional Psychology, 29(2), 53-76.*
- Ay, Ş. ve Akgöl, H. (2008). Eleştirel düşünme gücü ile cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi. *Kuramsal Eğitimbilim, 1(2), 65-75.*
- Aybek, B. (2006). *Konu beceri ve temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme düzeyine etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi) Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Baker, T. ve Delmonico, J. (1999). *Enhancing critical thinking in high school english and theatre arts.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Saint Xavier University, Chicago, Illinois. <http://eric.ed.gov/PDFS/ED438547.pdf> adresinden 05.05.2010 tarihinde elde edildi.
- Beyer, B. K. (1988). Developing a scope and sequence for thinking skills instruction. *Educational Leadership, 45(7), 26-30.*
- Boychuk Duchscher, J.E. (1999). Catching the wave: Understanding the concept of critical thinking. *Journal of Advanced Nursing, 29, 577-583.*
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (9. baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Carin, A. A. ve Sund, R.B. (1985). *Teaching modern science* (4. Baskı). Coloumbs, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Co. A. Bell and Howell Company.
- Chaffee, J. (1994). *Thinking critically* (9. Baskı). Boston: Houghton Mifflin.
- Demir, M. K. (2006). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde eleştirel düşünme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26(3), 155-169.*
- Edwards, S. (2007). Critical thinking: A two-phase framework. *Nurse Education in Practice, 7, 303-314.*

- Ennis, R. H. (1991). Goals for a critical thinking curriculum. İçinde A. L. Costa (Ed.), *Developing minds: A resource book for teaching thinking*. (pp. 68-71). Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Ennis, R.H. (1993). Critical thinking assessment. *The Ohio State University, College of Education*, 32(3), 179-186.
- Facione, P. A. (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction. research findings and recommendations*. Newark, Del:Delphi Report American Philosophical Association.
- Gelen, İ. (1999). *İlköğretim okulları 4. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde düşünme becerilerini kazandırma yeterliklerinde değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Goodlad, J. I. (1984). *A place called school*. New York: McGraw-Hill.
- Gömleksiz, M. N. (2005). Yeni ilköğretim programlarının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5(2), 339-370.
- Güzel, S. (2005). *Eleştirel düşünme becerilerini temel alan ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretiminin öğrenme ürünlerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Hales, R. G. (1999). *Critical thinking strategies implemented by classroom teachers and their effect on student achievement*. (Yayımlanmamış doktora tezi). South Carolina State University, USA.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, H. (1997). *Üniversite öğrencilerinde eleştirel akıl yürütme gücü*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kıroğlu, K. (2006). *Öğretenler ve öğrenenler için ek açıklamalarla ilköğretim programları (1-5. Sınıflar)*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Kökdemir, D. (2003). *Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kurnaz, A. (2007). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde beceri ve içerik temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, erişimi ve tutumlarına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Lau, J. (2003). *A mini guide to critical thinking*. <http://philosophy.hku.hk/think/misc/miniguide.pdf> adresinden 12.09.2009 tarihinde elde edildi.
- Leming, J.S. (1998). Some critical thoughts about the teaching of critical thinking. *Social Studies*, 89(2), 61.
- McPeck, J. E. (1981). *Critical thinking and education*. New York: St. Martin's Press.

- Milli Eğitim Bakanlığı-MEB (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (6-7)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Mirioğlu, M. (2002). *The relationship between proficiency in a foreign language and critical thinking skills*.(Yayımlanmamış doktora tezi).Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Munzur, F. (1999). *Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında eleştirel düşünme eğitimi üzerine bir değerlendirme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Ankara Üniversitesi, Ankara.
- National Council for the Social Studies - NCSS (1997). *Task force on social studies teacher education standarts*. Washington: National Council for the Social Studies.
- Norris, S. P. (1989). Can we test validly for critical thinking? *Educational Researcher*,18(9), 21-26.
- Patrick, J. J. (1986). Critical thinking in the social studies.*ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education Bloomington IN*.
<http://www.ericdigests.org/pre-924/critical.htm> adresinden 05.05.2010 tarihinde elde edildi.
- Rudd, R.D., (2007). Defining critical thinking. *Techniques*. 86 (2), 46-47.
- Özdemir, D. (2005a). *Sosyal Bilgiler dersinin düşünme becerilerini, kazandırmadüzeyine ilişkin öğretmen görüşleri*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özdemir, M. S.(2005b).Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 297-316.
- Seferoğlu, S. ve Akbıyık, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 193-200.
- Semerci, N.(2000). Kritik düşünme ölçeği. *Eğitim ve Bilim*, 25(116), 23-26
- Semerci, Ç. (2003). Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*. 28(127), 64-70.
- Sharma, M. B. ve Elbow, G. S. (2000). *Using internet primary sources to teach critical thinking skills in geography*. USA: Greenwood Press.
- Simpson, E. ve Courtney, M. (2002). Critical thinking in nursing education, literature review.*International Journal of Nursing Practice*, 8, 89-98.
- Şahinel, S.(2001).*Eleştirel düşünme becerileri ile tümleşik dil becerilerinin geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi).Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Walsh, D. ve Paul, R. (1988). *The goal of critical thinking: From educational ideal to educational reality*. Washington, D.C. Amerikan Federation of Teachers.
- Watson, G. ve Glaser, E. M. (1980). *Watson-Glaser critical thinking appraisal, forms A and B*. Cleveland, Ohio: The Psychological Corporation.

- Westwood, G.E. (1993). *Integrating thinking skills into the third grade social studies curriculum*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Nova University, Florida, ABD.
<http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED366530.pdf> adresinden 03.02.2010 tarihinde elde edildi.
- Yağcı, R. (2008). *Sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünme: İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için uyguladıkları etkinliklerin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Yaşar, Ş., Gültekin, M., Türkan, B., Yıldız, N. ve Girmen, P. (2005). Yeni ilköğretim programlarının uygulamasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin hazır bulunuşluk düzeylerinin ve eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi (Eskişehir ili örneği). *Sözle Bildiri, Eğitimde Yansımalar: VIIIYeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu*. Kayseri.